

Irsai Farkas László
Történész-muzeológus
Koszta József Múzeum, Szentes

„A templomban minden sértetlen. A ruhák és a kelyhek megvannak.”

**Fejes Sándor római katolikus pap 1945 áprilisi lelkészi levele a váci
püspökhöz – Forrásközlemény**

Absztrak

Fejes Sándor¹ római katolikus pap levelét közöljük most, amelyet 1945. április 23-án intézett hivatali és egyházmegyei előljárójához, Főtisztelendő Dr. Pétery Józsefhez². A következőkben izgalmas történeti kordokumentumot olvashatunk, amely a szentesi 1944-45-ös hétköznapiakat, az oroszok bevonulását, valamint az élet újraindulását hozza elénk.

Felvezetés

Jelen közlemény írója a Váci Püspöki és Káptalani Levéltárban végezte kutatói kötelességét egy teljesen más témát keresve. A források sorjázta előtte, amikor több levél közül előkerült

---

1 Fejes Sándor a szentesi Szent Anna Római Katolikus Egyházközség plébánosa volt 1944-45-ben. Személye további kutatásokat igényel, hogy karakterét, értékes életútját megismerhessük.

2 Dr. Pétery József 1942 és 1967 között látott el püspöki szolgálatot Vácott, amely püspöki székhely egyben Szentes város igazgatási központjaként is szolgált akkoriban. A Püspök Atya a 20. század legizgalmasabb és történésekkel teli időszakában, a második világháború és a második vatikáni zsinat idején vezette az Egyházmegyet. Politikai kapcsolatairól egyelőre nem tudunk, a kutatók egyöntetű véleménye, hogy békével kereste szolgálatának lényegi hitéleti forrását, nevéhez nem köthetőek árnyalt és nehezen értelmezhető politikai momentumok. Emlékét máig tisztelet övezi.

ez a pótolhatatlan egyháztörténeti dokumentum³. Meggyőződésünk, hogy a Szentes helytörténetén dolgozó kutatók számára egyedi értékkel bír a következő néhány oldal. Az egyházkerület, az országos és helyi társadalmi-politikai történések, de még a szerzetesek, apácák, valamint a protestánsok akkori helyzete is publikálásra került a dokumentumban, amely további kutatásokra fogja sarkalni a kollégákat remélhetőleg.

Fejes Sándor a háború végén, és az újrakezdés időszakában látott el plébánosi szolgálatot Szentes belvárosában. Történeti források, beszámolók nem álltak rendelkezésre eddig személyét kutatva, hogy bővebb információk birtokába jussunk, hogy ki volt ő, mit lehet tudni róla. Annyi bizonyos, amely az alábbiakban közölt leveléből kiderül, hogy kiváló karizmával, szervezőképességgel és probléma megoldóképességgel rendelkezett.

Kevesen tudják - és ma oly aktuális a szentesi közegészségügy, a kórház helyzete - hogy Fejes Sándor hozta létre és szervezte meg 1945-ben Püspökének engedélyével a szentesi kórház gyermekosztályát, a Szent Anna Plébánia perselypénzeiből és lakossági felajánlásokból.⁴ Dicséret érte, emlékét megőrizzük.

A forrásközlés szabályait betartva, mindent eredetiben, a levélben írottak szerint, az 1945. április 23-án papírra vetett állapotban hagytunk meg, szerkesztéssel nem rondítottuk az anyagot. Ahol hiányzott a pont, vessző, vagy a sorkezdés szabálytalan, minden úgy maradt a hitelesség érdekében.

Fejes Sándor levele

„Kegyelmes Püspök Atyám!

Lancz Kálmán főtitisztelendő úr megérkezett. A plébánia vezetését átadtam. Tőle értesültem, hogy Szentesről még levelet nem kapott a Kegyelmes Úr. Budapest elfoglalása után Regőczy főtitisztelendő úr Pestről bejött Szentesre szüleihez. Nem sokkal később visszatért a fővárosba. Magával vitte a Kegyelmes Püspök Atyámnak címzett levelem, valamint Varga István főtitisztelendő úr levelét, akit dr. Verdon Lajos püspöki helynök küldött ide segíteni. Minden ügyes-bajos dologban a püspöki helynök úrhoz fordultam, minthogy Váccal kapcsolatot teremteni lehetetlen volt. Jellemző a kapcsolatra, hogy Püspök Atyám körlevelét

---

3 Váci Püspöki és Káptalani Levéltár. Acta Parochiarum Szentes – Szent Anna Plébánia 1945-ös iratai. Fejes Sándor 1945. április 23-i levele a váci püspökhöz.

4 Váci Püspöki és Káptalani Levéltár. Acta Parochiarum Szentes – Szent Anna Plébánia 1945-ös iratai. 1945-ös plébániai beszámolók a Püspökség részére.

még mind, ez ideig nem láttam, és azt is csak Láncz főtisztelendő úrtól tudom, hogy a püspöki helynökség megszűnt.

Beszámolóm a következő lehetne: Október 8-án a város orosz kézre került. Minden nagyobb rombolás nélkül kerültünk az új világba. Elvágva mindentől csak a józan eszünkre és a jó Istenre hagyatkozhattunk. Néhány napot a kapucínusok rendházában töltöttem. Október 9-én már a kórházig merészkedtünk P. Boros Ildefonz házfőnök atyával. Az oroszok sorfala között vonultunk végig, de minden különösebb bántódás nélkül. A házfőnök atya szakállát egy ittas orosz megsímogatta, míg felém kezét legyintve nemtetszését fejezte ki.

A szakállas pap jobban tetszett neki, mint a borotvált. A kórházban német repülőgépek tüze elől a kápolnában kerestünk menedéket. A kápolna sértetlen volt és még ma is az. A tüdőosztályon lévő lakásomba be sem mehettem, mert az egész osztályt lefoglalták az oroszok.

Másnap a város központjában jártunk és kerestük az orosz parancsnokságot, hogy megtudjuk, mi az álláspontja a vallással kapcsolatban. Egy katolizált zsidó kommunista fiú elvezetett bennünket az orosz rendőrkapitányhoz. Mindent megengedett, csak a magyar katona eltemetését tiltotta meg.

Kívánatosná vált, hogy a plébániára beköltözzem, és átvegyem a hívek gondozását. 11-én a legszükségesebb dolgaimból készült csomaggal jelentkeztem a plebánián. Mindent feldúlt állapotban találtam. A városházán megjelent a politikai népbiztos. A vallások papjait kereste. Református lelkész nem maradt itt egy sem. Így én jelentem meg előtte. Tiszta magyarsággal adta tudtomra, hogy folytassunk mindent úgy, mint azelőtt. Boldogan köszönömmel feleltem, mire a válasz az volt, hogy ne köszönjem, mert a vallásszabadság a szovjetalkotmányban szerepel.

Az egyik kapucínus testvér, aki a csomaggal bekísért a plebániára, felszaladt a toronyba és meghúzta a nagy harangot. Az emberek boldogan, könnyes szemmel hallgatták. Kinyitottam a templomot és 11-én d.e.kb.10 órakor hallgathatták az első szentmisét, a nagytemplomban az orosz bevonulás után. Azóta minden nap volt szentmise. A hívek mindig nagyobb, és nagyobb számmal jöttek a templomba. Egy alkalommal beszéltek egy vallásellenes társaságban, hogy a templomot becsukják, ha 300-an nem lesznek a szentmiséken. Valahonnan ezt megtudtam és nyilvánosságra hoztam. Mindenki megbotránkozva hallotta a hírt és a felzúdulás elnémította a vallásellenes hangadókat.

Közben sikerült összeköttetésbe kerülni dr. Verdon Lajos püspöki helynök úrral és Félegyházával. Az apát úr külön is megbízott a plébánia vezetésével.

Félegyházáról hírt hallottam szüleimről és viszont megnyugvásukra szolgálta, hogy életjelt adtam magamról. Vedres apát úr levele erősítőleg hatott a nehéz időkben.

Jó ideig és pedig egészen okt.31-ig magánlakásban laktam Nyíri köz 4 szám alatt Fejes nevezetű ácséknál. A plébániát oroszok, majd románok vették át. Mihelyt a románok is kiköltöztek használható állapotba helyeztük az irodát az előszobájával és a belső irodával. A belső iroda volt a lakásom. A könyveket az irodamelletti szobában zsúfoltuk össze. Az anyakönyvek az irodában sértetlenek maradtak. Az iratok egy része elveszett. A pincében volt az iratok nagy része (iskolai, szegény nővérekre vonatkozó iratok...) Ezeket kiválogattam, de egy újabb betelepülő orosz csapat betüzelte a katlanban. Tehetetlen voltam velük szemben. A plébánia épületben kisebb rongálások jelezték a megszállók munkáját. A rolót, egyik szobában leszakították, ablakot betörték, a padlót kissé megpörkölték. A plébánia épület a háborútól különben nem sokat szenvedett. A templomon magán egy aknalöveg nyoma látszik. A falat nem ütötte át, csak leszórt belőle és betörte az óra üvegjeit.

A templomban minden sértetlen. A ruhák és a kelyhek megvannak.

Érintkezésbe léptem a plébániai földek bérlőivel. A szerződéseket átolvastam. A lapistói nagyobb birtok bérlője, a bérlet felét előre kifizette már az 1945. évre is Maros plebános úrnak. A feles bérlő mindent beadott még okt. 8-előtt. A beadott terményekből nem sok maradt meg. Ezért kénytelen voltam a hívekre támaszkodni. Dúsan elláttak mindennel. Egészen január 6-ig a híveknél kosztoltam délben. Reggel és este barátmódra adományokból éltem. Január 6-tól a plébánián háztartást kezdtünk. A háztartásunk igen egyszerű volt, de éhen nem haltunk.

Még okt. 31-én beköltözött a plébániára a segédharangozó családotul. A segédharangozót még Maros plebános úr alkalmazta. Ez a család jó keresztnek bizonyult. Pazarlók voltak és a házvezetéshez nem sokat értettek. Később innen is onnan is hallottam róluk furcsa dolgokat. Csak későn vettem észre, hogy az asszony gyermeket vár. Sok kínos napom volt. Még a szülés idejére sem akart elmenni a plébániáról a kórházba. Többen szóltak neki és magam is szóltam. Végre is közvetlen azelőtt, hogy Lancz főtisztelendő úr bejött, sikerült megértetni velük, hogy nem a plébániára valók és tudtukra adtam, hogy nézzenek lakás után. A kiséri katolikus iskola tanítói lakása üresen és feldúltan állt. Ide költöztek be.

Nehezebb ügyem volt még néhány ízben. A polgármester úr katolikus nagygyűlést akart velem összehívni, minthogy egyháztanácsot egybehívni lehetetlen volt a menekülés miatt, annyira kevés egyháztanácsos maradt Szentesen. A kat. nagygyűlés programjának egyik pontja lett volna, hogy mellém segítséget kérjenek Püspök Atyámtól. A cél azonban egészen más volt: Megtárgyalni Maros János plebános úr menekülését és felírni a püspök úrhoz. Jelenttem azonnal Verdon apát úrnak a hangulatot és kértem, hogy személyes jelenlétével szerelje le, illetve vegye élet az esetleges erős hangoknak. Az apát úr átjött és sikerült a polgármester urat eltéríteni szándékától. Így a gyűlésből nem lett semmi.

A szegényházi nővérek a volt polgármester úr felszólítására az utolsó pillanatban elmentek. A szegényház vezetését egy ref. nő vette át. Közben Félegyházán jártam. Itt értesültem, hogy 2 szegénygondozó nővér járt Szentesen. Megnézték a szeretetházat, ahonnan a nevezett nő durván elutasította őket. A félegyházi főnöknő úgy nyilatkozott, hogy arra az álláspontra helyezkedtek, hogy csak azon esetben térnek vissza, ha a város kéri őket. Amikor visszajöttem Szentesre, leváltották a szegényház vezetőjét különböző panaszok miatt. Jelentkeztem a városházán, azonban a demokratikus női szervezet vezetője ellenezte, hogy a nővéreket visszahívják. Betöltötték a szegényház vezetését egy demokratikus női szervezeti taggal. Most újabb bajok vannak. A gondnok 1800 P-t elvitt. Itt jártak a nővérek a gyermekvonattal. Elszámolták a szegényház pénzét és kérték a visszahelyezésüket. A városi képviselő testület fog dönteni sorsuk felől.

A kórházból minden nővér elment. Magam sem mertem őket visszatartani, hanem a főnöknőnek azt mondtam, hogy esetleg maradhatnak azok a nővérek, akik készek a vértanúságra is, de akkor a főnöknőnek is maradni kell, míg a félénkebbeket el kell küldeni valamely más rendházba. A főnöknő úgy döntött, hogy mennek mindnyájan. Kis kézikocsival, csomagokkal gyalog indultak útnak. Azóta 3 nővér jött vissza. A helyüket kórházi személyzetből előléptetett ápolók töltik be. Az orvosok nem ellenzik a nővérek visszajövetelét. A kórházi lelkész lakását rövidesen kitakarítják és elfoglalhatom újra, bár a Tüdőosztály, ahol a lakásom volt, teljesen tönkrement. -A kápolna felszerelését részben a főnöknő Csongrádra vitte. Ott több minden tönkrement, de sok minden meg is maradt. Kelyhek, monstrancia, miseruhák itt megmaradtak.

A plebániai földből 100 holdat meghagynak, de a legrosszabbat. A kántori földhöz is hozzá akartak nyúlni. A kapucínus atyák jogát a külön 100 hold földhöz nem akarják elismerni. Lancz főtisztelendő úr a lehető lépéseket megtette.

A Nemzeti Segélyező Bizottság tagjai közt szerepelek. Körülbelül 16 vagon élelmet gyűjtöttünk. Különgyűjtés már nem igen lehetséges. -900 gyermeket helyeztek el Szentesen. A gyermekek legnagyobb százaléka katolikus. Templombajárásukat, nevelésüket szorgalmazzuk, illetve figyelemmel kísérjük. –Újabb gyermekakció szinte lehetetlen.

2 egyháztanács ülésünk volt. Kisebb fontosságú ügyeket tárgyaltunk.

Az iskolák megnyíltak. Kevés a tanítónk. Sok a menekült. A napokban hazajött Pertényi ig. úr. Kovács Pál, Szikra László, Khírer Mária, Wienerné még odavannak.

Az egyházi adót folyósítják, de a pénznek értéke nincs.

Orgonánknál a sípok előre dőltek. Javítása 1800 P.-be kerülne.

A templom falának rendbehozatala kb-6000 P-be kerülne.-Anyag azonban nincs. Tittel József pénztárnokunk itt maradt. Az egyházközségi, templomi számadásokat pontosan vezeti. Az iratokat megőrizte.

Csergő Károly világi elnökünk megjött.

Anyakönyvi űrlapokra nagy szükségünk volna.

Besoroztak bennünket. Mezősi Lajos főtisztelendő urat és Varga István mindszenti káplán urat behívták, de behívásukat elhalasztották. A nők sorozása nagy elkeseredést szült mindenfelé.

Kegyelmes Püspök Atyámnak ezekben próbáltam beszámolni. Készséggel várom a Kegyelmes Úr utasításait.

Felszentelt kezeit csókolja

Szentes 1945 ápr. 23.

Fejes Sándor

kórh. Lelkész”

Felhasznált irodalom:

Váci Püspöki és Káptalani Levéltár. Acta Parochiarum Szentes – Szent Anna Plébánia
1945-ös iratai, továbbá uo. Fejes Sándor 1945. április 23-i levele a váci püspökhöz.

Summary

In this exam the author presents the letter of Sándor Fejes, the Roman Catholic priest of Szentes, which he addressed to the bishop of Vác during the spring of 1945. The letter is a contemporary document, which will help for researchers during researching the history of Szentes after the Second World War.